

# ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNE YÖNELİK PANDEMİ TEMALİ ÇOCUK KİTAPLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

## REVIEWING CONTENT FEATURES OF PANDEMIC THEMED CHILDREN'S PICTURE BOOKS FOR EARLY CHILDHOOD PERIOD

Betül MÜLAYİM<sup>1</sup> - Nihan FEYMAN GÖK<sup>2</sup>

### Öz

Pandemi toplumun tüm kesimlerini olduğu gibi çocukları da etkilemiştir. Beklenmedik bir şekilde ve hızla yayılan bu virüs insanlarda hem bilimsel olarak bilgi eksikliğine hem de psikolojik olarak stres, kaygı gibi olumsuz duygulara sebep olmuştur. Çocukların böyle zorlu dönemlerde zihinlerinde oluşan sorulara bilimsel yanıtlar alabileceği ve mental sağlığını olumlu destekleyecek eğitici araçlardan biri resimli çocuk kitaplarıdır. Bu bağlamda araştırmanın amacı erken çocukluk dönemine yönelik pandemi temalı çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu dijital ya da basılı olarak yayımlanan 38 adet pandemi temalı resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. Araştırmacılar bu amaç doğrultusunda kitap inceleme formu oluşturmuşlardır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemiyle yürütülmüş ve elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Veriler yüzde ve frekans analizi ile ifade edilmiş olup, incelenen dokümanlardan doğrudan alıntılar yapılmıştır. Yapılan çalışmada erken çocukluk dönemine yönelik pandemi temalı kitapların büyük çoğunluğunun çocukların gelişim özelliklerine uygun olduğu, uygun olmayan kitapların ise çoğunlukla dijital olarak yayımlanan kitaplar olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dijital olarak yayınlanan resimli çocuk kitaplarında daha nitelikli ve özenli editöryal süreçlerden geçmesi önerilmektedir. Çocukların toplumsal krizlerle baş edebilmesi becerisini desteklemek amacıyla iklim değişikliği, küresel ısınma, gıda krizi, sel, savaş, göç, deprem gibi çocukları derinden etkileyen kriz dönemleriyle ilgili daha çok nitelikli kitap yayınlanması çeşitli kurum ve kuruluşlarca desteklenebilir.

**Anahtar Kelimeler:** Erken çocukluk dönemi, resimli çocuk kitapları, pandemi temalı kitaplar

### Abstract

Pandemic has affected all segments of society as well as children. This virus, which spreads unexpectedly and rapidly, has caused both a lack of scientific knowledge and psychologically negative emotions such as stress and anxiety. Children's picture books are one of the educational tools that will help children get scientific answers to the questions that arise in their minds in such difficult times and will positively support their mental health. In this context, the aim of the research is to examine the content features of pandemic-themed children's picture books for early childhood. The study group of the research consists of 38 pandemic-themed children's picture books published digitally or in print. Researchers have created a *book review form* for this purpose. The research was carried out with the document analysis method, one of the qualitative research methods, and the data obtained were analyzed by content analysis. The data were expressed with percentage and frequency analysis, and direct quotations were made from the examined documents. In the research, it was determined that the majority of the pandemic-themed books for the early childhood period were suitable for the developmental characteristics of children, and the books that were not suitable were mostly digitally published books. It is recommended that children's picture books published digitally go through more qualified and careful editorial processes. In order to support children's ability to cope with social crises, various institutions and organizations can support the publication of more qualified books on crisis periods that affect children deeply such as climate change, global warming, food crisis, flood, war, migration and earthquake.

**Keywords:** Early childhood period, picture children's books, pandemic themed books

<sup>1</sup> Bilim Uzmanı, Millî Eğitim Bakanlığı, [betulmlym18@gmail.com](mailto:betulmlym18@gmail.com), Orcid: 0000-0003-3033-352X

<sup>2</sup> Dr. Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, [nfeymangok@karatekin.edu.tr](mailto:nfeymangok@karatekin.edu.tr), Orcid: 0000-0002-0838-6791

## 1. GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 2019 yılı aralık ayında ortaya çıkıp tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüsü pandemi olarak ilan edilmiştir (World Health Organization, 2020). İnsanlar COVID-19 virüsünden fiziksel olarak etkilenmenin yanında ruhsal ve psikolojik olarak da etkilenmektedirler (Wang vd., 2020). Hastalığın ortaya çıktığı ve vaka sayısının arttığı dönemlerde insanların stres, korku ve endişeye kapıldıkları gözlenmiştir (Rajkumar, 2020). Bireylerde ağır ve bulaşıcı hastalıklar stres, depresyon ve anksiyete düzeylerinde artışa sebep olmaktadır (Holt-Lunstad, 2017). Özellikle dünya genelinde salgın hastalıklara yönelik alınan sosyal izolasyon uygulaması bireylerin düzen ve alışkanlıklarını değiştirmenin yanında sosyal ilişkilerini de azaltarak yalnızlık duygularının artmasına sebep olmaktadır (Holt-Lunstad, 2017).

Türkiye’de ilk COVID-19 vakasının görülmesinin ardından ülke çapında eğitim ve öğretime geçici olarak ara verilmiştir. Çocukların bu süreçte eğitimden uzak kalmamaları adına ilkökul, ortaokul ve lise kademelerine yönelik olarak uzaktan eğitim faaliyetlerine başlanmıştır. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından üç televizyon kanalı ve Eğitimde Bilişim Ağı (EBA) çocuklar ve öğretmenler tarafından aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2020; Başaran vd., 2020). Uzaktan eğitime geçilmesi çocukların akranlarından da uzak kalmalarına sebep olmuş bu durum sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemiştir (Akaoglu & Karaaslan, 2020). Dünya genelinde salgının fiziksel sağlık, eğitim, ekonomi gibi boyutlarına odaklanması sebebiyle çocukların psikolojik durumları gözden kaçabilmektedir. Küçük çocukların bu tür travmalardan daha derin etkilendiği bilinmektedir. Bu bağlamda pandeminin çocukların ruhsal sağlığını olumsuz etkilemesi söz konusudur (Fry-Bowers, 2020; Zhou, 2020).

Kitaplar geçmişten günümüze bilgi kaynağı olarak kullanılmasının yanı sıra insanların içinde bulunduğu sorunlarla baş etmesi sürecinde ruhsal tedavi süreçlerinde de kullanılmıştır (Karagül, 2018). İnsanlar kitap okudukça iyileşmekte, gelişmekte, dünyada yalnız olmadığını ve herkesin sorunlar yaşayabileceğini anlamaktadır. Böylelikle yalnız olmadığını anlayan ve umutlanan insanlar (Öncü, 2012); karşılıklarına çıkan ya da çıkabilecek problemleri ve hayal kırıklıklarının üstesinden gelebilmektedirler (Llosa & Fuentes, 2014). Çocukların başta sosyal-duygusal gelişim olmak üzere bütüncül gelişimini olumlu destekleyen eğitici araçlardan biri resimli çocuk kitaplarıdır. Çocuk kitapları çocukların gelişimlerini desteklemekte, onların çok yönlü gelişimini sağlamakta ve çocuklar, kitaplar aracılığıyla hayatta karşılaşılabilecekleri sorun ve olaylarla ilgili ilk deneyimlerini elde etmektedirler. Çocuklar kitaplardaki karakterlerle özdeşim kurarak, sorun ve olaylara çözüm bulup fikir üretmektedir (Alkan Ersoy & Bayraktar, 2014). Çocukların hem duygu dünyasına hitap eden hem de karşılaşılabilecekleri sorunlara değinen resimli çocuk kitapları, onların bilişsel ve sosyal duygusal gelişimlerini desteklemektedir (Gönen & Veziroğlu, 2013).

Resimli çocuk kitapları bir yandan çocukların ruhsal sağlığını olumlu etkilerken diğer yandan çocukların farklı deneyimler elde etmelerini sağlayarak kendilerini ve çevrelerini tanımalarına olanak sağlamaktadır (Öncü, 2012; Karagül, 2018). Yapılan araştırmalar incelendiğinde çocuk kitaplarının, çocukların sorun çözmelerine yardımcı olduğu ve stres, kaygı, depresyon düzeylerini azalttığı bulunmuştur (Leana-Taşçılar, 2012). Çocuk kitapları hastalık, mikrop gibi küçük çocukların anlamakta zorlanabilecekleri konuları anlamalarını sağlamakta ve sorularına yanıtlar bulmalarını kolaylaştırmaktadır. Hastalık, hastalık süreci, tedavi yollarıyla ilgili sorularına yanıtlar bulan çocuklar, psikolojik olarak da kendilerini daha rahat hissetmektedirler (Leana-Taşçılar, 2012; Last & Van Veldhuizen, 1996). Muelas-Gil & Mar (2022), 10 çocuk kitabında COVID-19 için yapılmış olan metaforları incelemiş ve tespit etmiş olduğu metaforları 4 başlıkta toplamıştır. Başoğlu (2022), yapmış olduğu çalışmada 22

çocuk kitabında Covid-19 pandemisinin izlerini araştırmış; elde ettiği sonuçlar doğrultusunda kitapların çocukları psikolojik olarak rahatlatılabileceğini ve çocuklara pandemiye anlatma sürecinde bir araç olarak kullanılabileceğini tespit etmiştir. Bir başka çalışmada sağlık temalı kitaplar incelenmiş ve Türkiye’de sağlık temalı kitapların yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Szeremy, 2018). Yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, olağanüstü toplumsal bir olay olan pandemi temalı resimli çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda çocukların bilimsel bilgi gereksinimine ve duygusal esenliğine yönelik en birincil eğitici araçlardan biri olan resimli çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesi önem kazanmakta ve bu çalışmanın özgün yönünü vurgulamaktadır. Çalışmada pandemi temalı çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

## 2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, veri toplama sürecine ve verilerin analizine yer verilmiştir.

### 2.1. Araştırmanın Modeli

Erken çocukluk dönemi yönelik basılı ya da dijital olarak yayımlanan pandemi temalı kitapların içerik özelliklerinin incelenmesine ilişkin yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılmıştır. Doküman analizi kullanılan araştırmalarda yapılan çalışmayı anlamlı hale getirmek için verilerin sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanması gerekmektedir (Corbin & Strauss, 2008). Yapılan çalışmada doküman analizi yoluyla elde edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak yorumlanmıştır.

### 2.2. İnceleme Nesneleri

Çalışmada Türkiye’de Mart 2020-Nisan 2021 tarihleri arasında pandemi sürecinde dijital ya da basılı olarak yayınlanmış erken çocukluk döneminde yönelik (0-8 yaş) pandemi temalı telif ya da çeviri eserler inceleme nesnesi olarak belirlenmiştir. Belirlenen kitapların 16’sı basılı, 22’si dijital olarak yayımlanan resimli çocuk kitaplarıdır.

### 2.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından oluşturulan “Kitap İnceleme Formu” ile elde edilmiştir. Araştırmacılar ilgili literatürü inceleyerek kitap inceleme formunda yer alan sorulara ilişkin soru havuzu oluşturmuşlardır (Dönmezler, 2020; Gönen & Aydos, 2013; Gönen, Uygun, Erdoğan & Katrancı, 2012; Körükçü, 2012). Oluşturulan soru havuzu üniversitelerin okul öncesi öğretmenliği, çocuk gelişimi ve bilgi belge yönetimi alanında çalışan kıdemli 11 alan uzmanına gönderilmiştir. Uzmanlardan alınan geribildirimler doğrultusunda sorularda gerekli düzenlemeler yapılmış ve sorulara nihai şekli verilmiştir. Kitap inceleme formunda yer alan on soru aşağıda sunulmuştur:

1. Kitapların yayınlanma şekli nedir?
2. Kitaplarda hangi kahramanlara yer verilmiştir?
3. Kitaplarda kullanılan dil erken çocukluk dönemi gelişim özelliklerine uygun mudur?
4. Kitaplarda pandemiye ilişkin üslup nasıldır?
5. Kitaplarda pandemi terminolojisine ilişkin hangi sözcükler kullanılmıştır?
6. Kitaplarda pandemiye ilişkin görseller çocuğun gelişim düzeyine uygun mudur?
7. Kitaplarda pandemiye ilişkin görsellerin özellikleri nasıldır?
8. Kitaplar çocukların pandemi döneminde bilimsel bilgi gereksinimini karşılayacak nitelikte midir?

9. Kitaplar çocukların pandemi döneminde duygusal gereksinimlerini karşılayacak nitelikte midir?
10. Kitaplarda kalıp yargılar kullanılmış mıdır?

## 2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitapları, kitap inceleme formunda yer alan sorular göz önünde bulundurularak üç kez okunduktan sonra değerlendirilmiştir. Her soru maddesi için kitaplar ayrı ayrı incelenmiş, gerekli notlar alınarak değerlendirilmiştir.

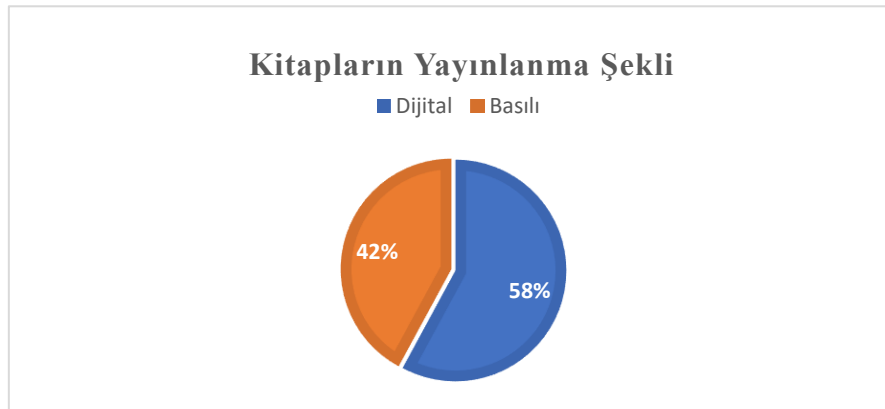
## 2.5. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitapları, kitap inceleme formunda yer alan sorulara göre incelenip değerlendirilmiştir. Veriler yüzde ve frekans analizi ile sunulmuş ayrıca kitaplardan yapılan doğrudan alıntılarla okuyucuya sunulmuştur. Araştırmacıların elde ettiği verilere paralel olarak çocuk gelişimi alanında bilim uzmanı olan bir başka araştırmacı da analiz sürecine katkı sağlamıştır. Değerlendiriciler arası tutarlılık Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği formül ile tespit edilmiştir. Formül; Güvenirlik = Görüş birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı şeklindedir. Formülün kullanıldığı çalışmaların geçerli ve güvenilir olması için görüş birliğinin en az %80 olması gerekmektedir (Patton, 2002). Bu çalışmada değerlendiriciler arasındaki görüş birliği %87 olarak bulunmuştur. Bu sonuç ile çalışmanın güvenilir olduğu söylenebilmektedir.

## 3. BULGULAR

### 3.1. Kitapların Yayınlanma Şekline İlişkin Bulgular

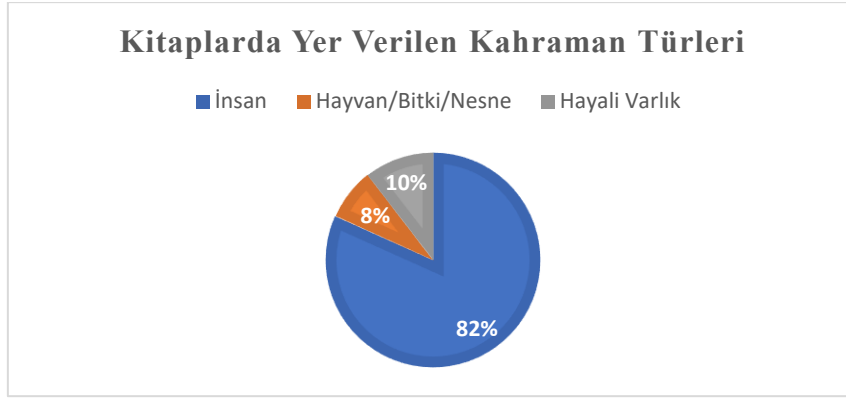
Kitapların yayınlanma şekli nedir? sorusuna göre elde edilen bulgular Şekil 1'de sunulmuştur. Şekil 1'e göre kitapların 22'si dijital, 16'sı basılı olarak yayınlanmıştır. İncelenen kitapların %57.9'unun dijital, % 42'sinin basılı versiyonda yayınlandığı tespit edilmiştir. Dr. Çınar ve Dr. Li ve Taçlı Virüs adlı kitapların hem dijital hem de basılı versiyonda yayınlandığı bulunmuştur.



Şekil 1. Kitapların Yayınlanma Şekline Ait Bulgular

### 3.2. Kitaplarda Yer Verilen Kahraman Türlerine İlişkin Bulgular

Kitaplarda hangi kahramanlara yer verilmiştir? sorusuna göre elde edilen bulgular Şekil 2'de sunulmuştur. Şekil 2'ye bakıldığında kitapların %82'sinde insanlara, %10'unda hayali varlıklara ve %8'inde hayvan, bitki ya da nesnelere kahraman olarak yer verilmiştir. Örneğin *Elif Korona Zamanlarında Cesaret Veriyor* adlı kitapta *Elif* isminde bir çocuğa, *Küçük Zebra'nın Canım Dansı* adlı kitapta zebra ve hayvan arkadaşlarına ve *Kara Tina* adlı kitapta siyah renkli hayali bir varlığa kahraman olarak yer verilmiştir.



Şekil 2. Kitaplarda Yer Verilen Kahraman Türlerine İlişkin Bulgular

### 3.3. Kitaplarda Kullanılan Dile İlişkin Bulgular

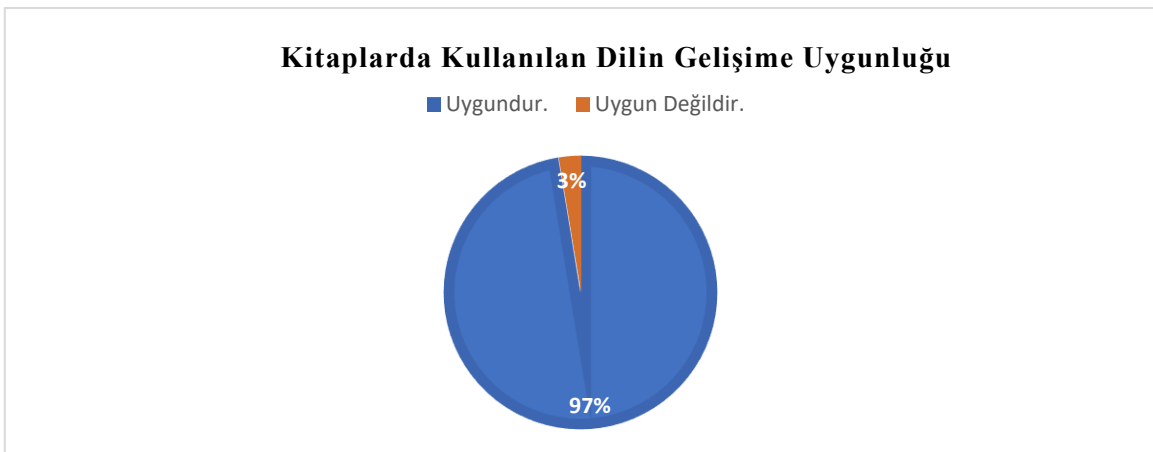
Kitaplarda kullanılan dil erken çocukluk dönemi gelişim özelliklerine uygun mudur? sorusuna göre elde edilen bulgular Şekil 3'te sunulmuştur. Şekil 3'e bakıldığında kitapların %97'sinde kullanılan dil, erken çocukluk döneminin gelişim özelliklerine uygun iken %3'ünde uygun olmadığı bulunmuştur. Erken çocukluk döneminin gelişim özelliklerine uygun olmayan dile ilişkin alıntılar şöyledir:

- “Genetik materyali koruyan protein çeperi, viral zarf, lipid zar, DNA, RNA, kapsit, konjonktivit, curvularia” (Virüslerin Gizli Hayatı adlı kitaptan alıntı)

-“Virüs çok çok küçük gözle görülemeyen ve bazen bizi hasta eden bir şeydir Elacığım” (Ela'nın Maskesi adlı kitaptan alıntı)

Erken çocukluk döneminin gelişim özelliklerine uygun olan dile ilişkin alıntılar şöyledir:

“Ada'cığım doğum gününde masken sürekli yüzünde olmalı ve çıkarmamalısın. Arkadaşlarınla sarılmamalısın, birbirinizi öpmemelisiniz. Ellerini ağzına, burnuna, gözüne sürmemelisin.” “Bunlar beni hastalıklardan korumak için, o nedenle anneme tamam dedim.” (Ada'nın Günlüğü adlı kitaptan alıntı)



Şekil 3. Kitaplarda Kullanılan Dilin Gelişime Uygunluğuna Dair Bulgular

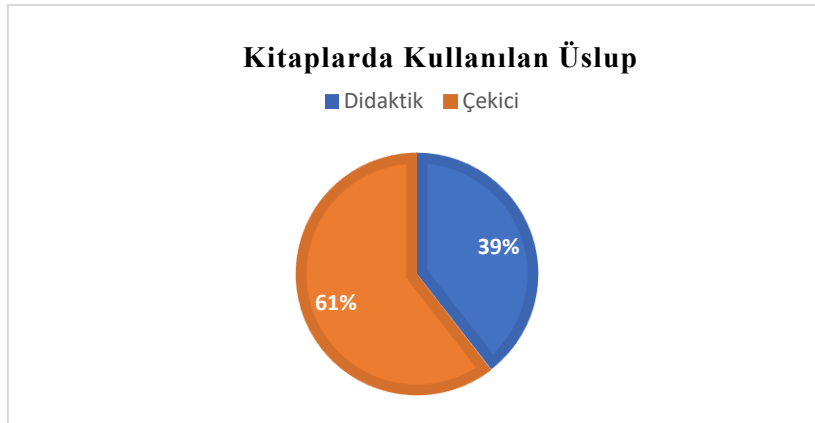
### 3.4. Kitaplarda Pandemiye İlişkin Üsluba İlişkin Bulgular

Kitaplarda pandemiye ilişkin üslup nasıldır? sorusuna göre elde edilen bulgular Şekil 4'te sunulmuştur. Kitapların % 61'inde ilgi çekici, % 39'unda didaktik bir üslup kullanıldığı bulunmuştur. İlgi çekici üsluba ilişkin örnekleri içeren doğrudan alıntılar şöyledir :

- “Yasemin Hanım; şöyle düşün! İkimizin arasında bir fil durduğunda sosyal mesafeyi korumuş oluruz. Yani 2-2,5 metre mesafe, dedi. Dudu kahkaha attı, bu söylediğinizi hiç unutmam artık.” (Mesafeyi Koruyalım adlı kitaptan alıntı).
- “Biliyorsunuz ki bu virüs gezmeyi çok seviyor. Dünyayı dolaşarak ülkemize de geldi.” (Korona Dedektifleri adlı kitaptan alıntı).

Didaktik üsluba ilişkin örnekleri içeren doğrudan alıntılar şöyledir:

- “Virüslerin var olduklarını biliyoruz ancak o kadar küçüklerdir ki onları çıplak gözle göremeyiz.” (Virüslerin Gizli Hayatı isimli kitaptan alıntı).
- “Koronavirüs insanların boğazında ve ağızında yaşar. Koronavirüsü olan biri öksürdüğünde, hapşırduğunda veya nefes alıp verdiğinde, mikroplar küçük su damlalarıyla ağızdan çıkıp havaya karışır” (Çocuklar İçin Koronavirüs Kitabı adlı kitaptan alıntı).



Şekil 4. Kitaplarda Pandemiye İlişkin Üsluba İlişkin Bulgular

### 3.5. Kitaplarda Kullanılan Pandemi Terminolojisine İlişkin Bulgular

Kitaplarda pandemi terminolojisine ilişkin hangi sözcükler kullanılmıştır? sorusuna göre elde edilen bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

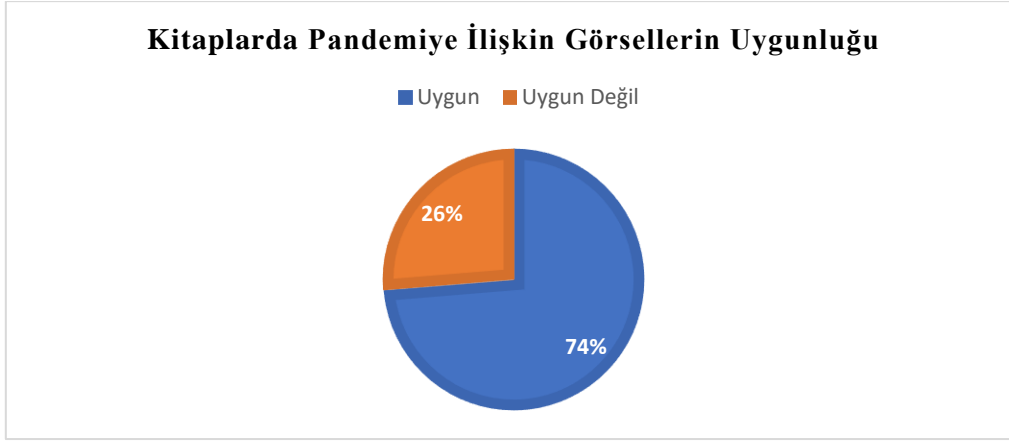
Tablo 1. Kitaplarda Pandemi Terminolojisine İlişkin Sözcüklere Kitaplarda Yer Verilme Durumu

Sözcükler	n	%
Koronavirüs	21	55,26
Virüs	18	47,36
Maske	17	44,73
COVID-19	11	28,94
Ateş	11	28,94
Aşı	9	23,68
Öksürük	9	23,68
Sosyal Mesafe	8	21,05
Dezenfektan	5	13,15
Salgın	4	10,52
Pandemi	3	7,89
Karantina	2	5,26
İzolasyon	1	2,63

Tablo 1'e bakıldığında incelenen 38 kitapta pandemi terminolojisine ilişkin en çok kullanılan kelimenin *koronavirüs*, en az kullanılan kelimenin ise *izolasyon* olduğu tespit edilmiştir. İncelenen beş adet pandemi temalı resimli çocuk kitabında ise pandemi terminolojisine ilişkin herhangi bir sözcüğe rastlanmamıştır.

### 3.6. Kitaplarda Pandemiye İlişkin Görsellerin Gelişim Özelliklerine Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Kitaplarda pandemiye ilişkin görseller çocuğun gelişim düzeyine uygun mudur? sorusuna göre elde edilen bulgular Şekil 5'te sunulmuştur.



**Şekil 5.** Kitaplarda Pandemiye İlişkin Görsellerin Uygunluğuna Yönelik Bulgular

Kitapların %74'ünde pandemiye ilişkin görsellerin uygun olduğu, %26'sında uygun olmadığı bulunmuştur. Görsel 1 ve Görsel 2'de görüldüğü gibi Deniz Koronavirüs ile Yaşamayı Öğreniyor adlı kitapta metni destekleyen, çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun nitelikte görsellere yer verilmediği ve kullanılan görsellerin metinle ilişkisinin olmadığı görülmektedir.



**Görsel 1.** Ali'nin Koronavirüs Kitabı adlı kitaptan alıntı



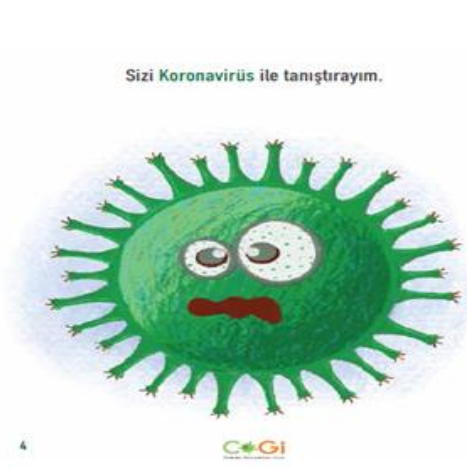
**Görsel 2.** Deniz Koronavirüs ile Yaşamayı Öğreniyor adlı kitaptan alıntı

### 3.7. Kitaplarda Kullanılan Pandemi Görsellerine İlişkin Bulgular

Kitaplarda pandemiye ilişkin görsellerin özellikleri nasıldır? sorusu kitaplarda yer alan virüs, doktor/bilim insanı ve hasta insan görselleri incelenerek yanıtlanmış ve bulgular elde edilmiştir. Kitapların %84'ünde virüs görseli, %55'inde doktor/bilim insanı görseli ve %37'sinde ise hasta insan görselleri kullanıldığı tespit edilmiştir. Virüs görsellerinin tamamı COVID-19 virüsünün mikroskopik görüntüsü ile birebir aynı olacak şekilde resmedilmiştir. Doktor/bilim insanı görselleri çoğunlukla insan karakteri ve erkek cinsiyetinde resmedilmiştir. Daha az sayıda kadın doktor/bilim insanı kahramanlar resmedilmiştir. Doktor/bilim insanı görsellerinin hepsinde beyaz önlük ya da koruyucu kıyafetler mevcuttur. Hasta insan karakterlerinin çoğunlukla yatakta istirahat halinde resmedildiği bulunmuştur. Virüs,



doktor/bilim insanı ve hasta insan görsellerinden örnekler Görsel 3, Görsel 4 ve Görsel 5'te sunulmuştur:



**Görsel 3.** Korona Virüslü Günler Bitecek Güneşli Günler Gelecek adlı kitaptan alıntı



**Görsel 4.** Ada'nın Günlüğü adlı kitaptan alıntı



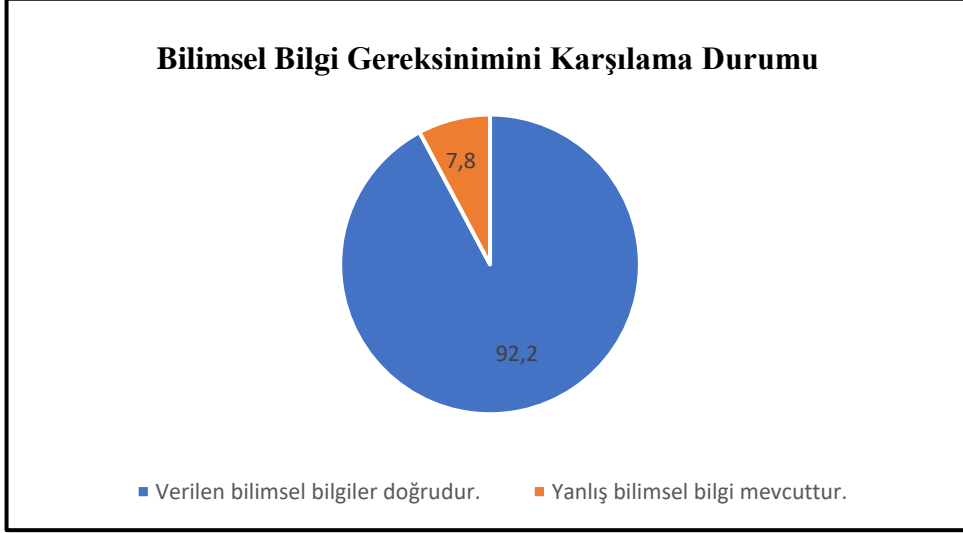
**Görsel 5.** Bir Koronavirüs Savaşçısı ol adlı kitaptan alıntı

### 3.8. Kitapların Çocukların Bilimsel Bilgi Gereksinimini Karşılama Durumuna İlişkin Bulgular

Kitaplar çocukların bilimsel bilgi gereksinimini karşılayacak nitelikte midir? sorusuna göre elde edilen bulgular Şekil 6'da sunulmuştur. İncelenen kitapların %92.2'sinde verilen bilgiler bilimsel olup, %7.8'inde verilen bilgiler bilimsel değildir. Bilimsel ve bilimsel olmayan bilgilere ilişkin örnekleri içeren doğrudan alıntılar şöyledir:

- "Koronavirüsün çocukları ve gençleri pek de sevmediğini buldular." (Çocuklar için Koronavirüs Öyküsü adlı kitaptan alıntı).
- "Peki insandan insana nasıl geçiyoruz? Çoğunlukla herkesin nefes aldığı havada bulunan minik damlacıklarla hareket ediyoruz. Nefes aldığında, havayla birlikte

*damlacıkları da içine çekiyorsun. Nefes verdiğinde ise yine havayla birlikte damlacıkları da dışarı atıyorsun.*" (Ela'nın Maskesi adlı kitaptan alıntı).



Şekil 6. Bilimsel Bilgi Gereksinimini Karşılama Durumu

### 3.9. Kitapların Çocukların Duygusal Gereksinimini Karşılama Durumuna İlişkin Bulgular

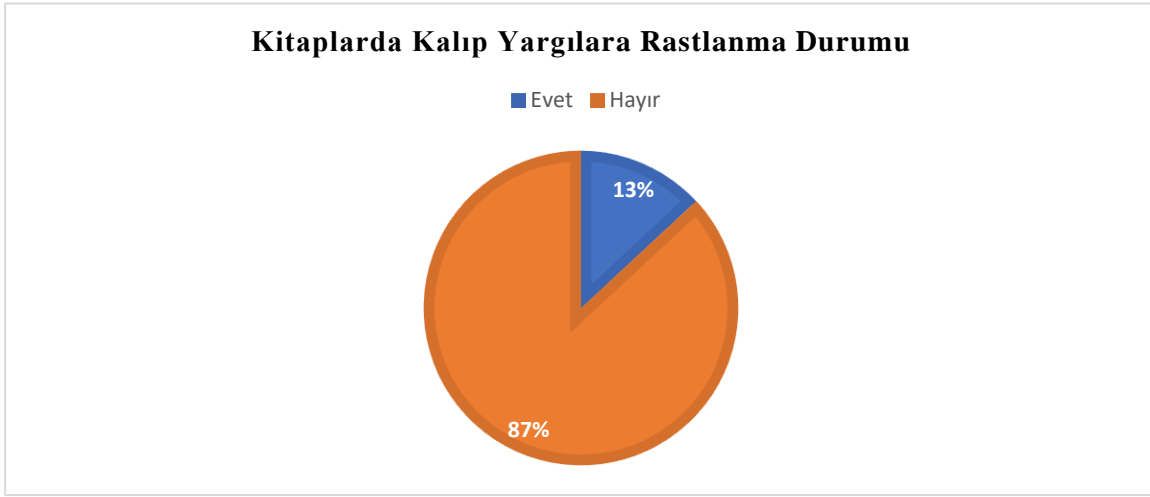
Kitaplar çocukların pandemi döneminde duygusal gereksinimlerini karşılayacak nitelikte midir? sorusunun yanıtlarına ulaşmak amacıyla kitap metinlerindeki duygusal ifadeler incelenmiştir. Kitapların tamamında çocukların kaygı, korku ya da endişelerini azaltmaya yönelik ifadeler kullanıldığı tespit edilmiştir. Duygusal ifadeler içeren doğrudan alıntılar şöyledir:

- *“İnsanların yeni bir virüs hakkında konuştuklarını duymuşsundur. Bu da seni kaygılandırmış ve kötü hissetmene yol açmış olabilir.”* (Akıllı Koronavirüs Savaşçısı Çocuklar İçin Sakin ve Mutlu Olma Kılavuzu adlı kitaptan alıntı).
- *“Anneciğim yoksa bende mi hasta olacağım? Aslında herkes hastalanabilir ama ben seni koruyacak bir yol biliyorum.”* (Yaşadığım Şehirde Garip Bir Şey Oldu adlı kitaptan alıntı)
- *“Annesi, gel seninle bir oyun oynayalım. Bu oyunun adı da korku kutusu olsun, demiş. Poldi ve annesi birlikte evlerinden bir kutu seçmişler. Poldi virüsün resmini çizmeye başlamış ve annesi ile beraber onu komik bir virüs olarak değiştirmişler. Annesi Poldi’den korkusunun da resmini çizmesini istemiş. Poldi çizdiği virüs ve korkusunun resmini kutunun içine koymuş ve annesiyle kapatmışlar. Poldi “virüs kutuda olunca mutlu oldum, demiş. (Poldi Güvende adlı kitaptan alıntı).*
- *“Çok üzgün hissettiğimi ve korktuğumu annelere söylemek istedim Hissettiklerimden konuşmak beni rahatlattı. Kendimi daha rahat hissediyorum bazen üzgün ve sinirli olmak çok normalmiş”* (Ali’nin Koronavirüs Kitabı adlı kitaptan alıntı)

### 3.10. Kitaplarda Pandemiye İlişkin Kalıp Yargı Kullanma Durumuna İlişkin Bulgular

Kitaplarda pandemiye ilişkin kalıp yargılar kullanılmış mıdır? sorusuna verilen yanıtlara göre elde edilen bulgular Şekil 7’de sunulmuştur. Kitapların %87’sinde herhangi bir kalıp yargıya rastlanmazken %13’ünde kalıp yargılar tespit edilmiştir. Kalıp yargılara ilişkin örnekleri içeren doğrudan alıntılar şöyledir:

- “Yakın temas kurulmaması, temizlik önlemlerinin arttırılması, gerek olmadıkça dışarı çıkılmaması herkesin yapması gerekenler. Dünya çapında yapılan araştırmalarda şu ana kadar bunu yapan en iyi ülkelerden bir tanesi de Türkiye. Tabii bunun birçok nedeni var; Türk halkının yaşam tarzı, temizlik bilinci, sorumluluk duygusu ve aile bağları...” (Temizliğin Gücü Virüsü Yendi adlı kitaptanırka dayalı kalıp yargı sunan alıntı).
- “Annem, babamın ve babam gibi bilim adamlarının büyük bir olayı çözmek için gittiğini söyledi.” (Panik Yok Virüs Senden Korksun adlı kitaptan toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargı sunan alıntı).
- “Bilim adamları bir aşı geliştirmek için çok çalışıyorlar. (Bir Corona Virüs Savaşçısı Ol isimli kitaptan toplumsal cinsiyete dayalı kalıp yargı sunan alıntı).
- Görsel 6’da kullanılan “Kızıl Haç” sembolü inanca dayalı kalıp yargıya örnektir.



Şekil 7. Kitaplarda Rastlanan Kalıp Yargılara İlişkin Bulgular



Görsel 6. Yaşadığım Şehirde Garip Bir Şey Oldu adlı kitaptan alıntı

#### 4. TARTIŞMA

Resimli çocuk kitapları toplumsal kriz ve travmaların olduğu dönemlerde çocukların bilimsel ve duygusal gereksinimlerini sağlayan en önemli eğitici araçlardan biridir. Bu noktadan hareketle çalışmada pandemi temalı çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Sonuçlar incelendiğinde pandemi döneminde yayınlanan pandemi temalı çocuk kitaplarının büyük bir kısmının dijital olarak yayımlandığı görülmüştür. Günümüzde kitapların yayınlanma şekline bakıldığında kitapların hem basılı hem de dijital versiyonlarının da yayımlandığı görülmektedir (Alpkıray & Samur, 2017). Teknolojik gelişmelerin sürekli olarak artması ve çocukların küçük yaşlardan itibaren bu aletleri yoğun olarak kullanması neticesinde elektronik kitaplara olan ilgi de artmıştır (Ihmeideh, 2014). Elektronik kitaplara olan ilginin artmasının bir diğer nedeni de kitapların ses ve görüntü gibi unsurlar eklenerek özellikle çocuklar için daha çekici hale gelmesidir (Daş, Yıldırım, Bölen & Çeliker, 2013). Elektronik kitaplar e-kitap okuyucuları ile okunabilmesinin yanında telefon, tablet, bilgisayar gibi farklı teknolojik aletler ile de okunabilmektedir. Bu durum elektronik kitapların zaman ve mekândan bağımsız olarak okunmasını sağlayıp aynı zamanda kitapları daha ulaşılabilir hale getirmektedir (Bozkurt & Bozyaka, 2013). COVID-19 salgını tüm dünyada ani ve beklenmedik şekilde yayılmıştır. İnsanlar için bu salgın yeni ve aşına olmadıkları bir durum olmuştur (Abukan, Yıldırım & Öztürk, 2020). Bu doğrultuda pandemi sürecinde çocuklar için yayımlanan pandemi temalı kitapların büyük çoğunluğunun dijital olarak yayınlanmasının çocukların bilimsel ve duygusal gereksinimlerine hitap eden kültür kaynaklarına daha hızlı ve kolay erişimi sağladığı söylenebilir.

Pandemi temalı resimli çocuk kitaplarında karakter olarak en çok insanların tercih edildiği tespit edilmiştir. Çocuk edebiyatında kitaplarda kullanılan karakterlere bakıldığında genelde hayvan, insan, hayali varlık karakterlerinin tercih edildiği görülmektedir (Ural, 2013). Çocuk kitaplarında kullanılan karakterler çocuğun kendisini ve çevresini tanıyıp anlamasına olanak sağlamakla birlikte sosyalleşmesine de yardımcı olur (Somer, 2015). Çocuklar kitaplarda bulunan karakterler ile özdeşim kurmaktadır. Bu sebeple çocuk kitaplarında kullanılan karakterler hata yapmayan, mükemmel karakterler olmak yerine yaşamın içinden ve çocukların gelişim özelliklerine uygun olarak seçilmelidir (Ağdağ, 2019). 2016 yılında 150 resimli çocuk kitabı üzerine yapılan bir araştırmada kitaplarda en çok hayvan karakterine yer verildiği tespit edilmiştir (Gönen, Karakuş, Uysal, Kehci, Ulutaş & Kahve, 2016). Şahin, Işıtan & Ünal (2012) yaptıkları bir çalışmada 35 çeviri 45 yerli kitap incelemiş ve kitaplarda çoğunlukla hayvan karakterlerinin kullanıldığını tespit etmişlerdir. Çocuklar kitaplarda kullanılan karakterler ile özdeşim kurmaktadır. Çocuk kitaplarında çoğunlukla hayvanların tercih edilmesinin sebebi yazarların doğrudan mesaj vermek yerine mesajı sezdirmek istemeleridir (Sever, 2019). Ancak pandemi temalı çocuk kitaplarında hayvanlar yerine çoğunlukla insan karakterinin tercih edilmiş olması, çocuklara doğrudan bilgi vermek ve zor zamanlarda kolay özdeşim kurmalarını sağlamak olduğu düşünülmektedir.

İncelenen kitaplarda kullanılan dilin erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişim özelliklerine uygunluk yönünden incelendiğinde kitapların büyük çoğunluğunun gelişim özelliklerine uygun olduğu bulunmuştur. Çocuk kitaplarının dil gelişimi için son derece önemli araçlardan biri olduğu bilinmektedir (Kılınç, 2020). Bu doğrultuda erken çocukluk dönemine hitap eden kitapların dil ve anlatım özellikleri açısından çocukların gelişim özelliklerine uygun olması gerekmektedir. Çocuk kitaplarında kullanılan dil ve anlatımın sade, açık ve anlaşılır olması gerekir (Sever, 2019). Yapılan araştırmalara bakıldığında 109 çocuk kitabı üzerinde yapılan bir çalışmada kitapların % 91`inde kullanılan dilin çocukların gelişim özelliklerine uygun olduğu tespit edilmiştir (Gönen, Uygun, Erdoğan & Katrancı, 2012). Koçak Kardaş (2017) yaptığı araştırmada 324 resimli çocuk kitabını incelemiş ve kitapların çoğunluğunun dil özellikleri açısından çocukların gelişim özelliklerine uygun olduğunu tespit etmiştir. Ankara`da

20 çocuk kütüphanesinde en çok okunan kitaplar üzerine yapılan bir araştırmada her bir kütüphaneden 25 kitap incelenmiş ve araştırmanın sonunda kitapların büyük çoğunluğunun kullanılan dil açısından çocukların gelişim özelliklerine uygun olduğu tespit edilmiştir (Erkmen, 2017). Taşçı (2019) yaptığı bir araştırmada 125 çocuk kitabını incelemiş ve bu kitapların 92.6'sında kullanılan dilin açık ve anlaşılır olduğunu tespit etmiştir. Bu bağlamda çocuk kitaplarında kullanılan dilin çocukların gelişim özelliklerine uygun olmasının çocuk edebiyatında son yıllarda yaşanan gelişmeler olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmalara bakıldığında son yıllarda yayınlanan kitapların büyük çoğunluğunda kullanılan dilin çocukların gelişim özelliklerine uygun olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda pandemi temalı çocuk kitaplarında kullanılan dil, erken çocukluk döneminin gelişimsel özelliklerine hitap etmekte ve önceki çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Kitaplarda kullanılan üslup incelendiğinde kitapların çoğunluğunda ilgi çekici bir üslup kullanıldığı tespit edilmiştir. İlgi çekici üslup ile pandemiye ilişkin bilgiler çocuğa doğrudan verilmek yerine edebi sanatlar kullanılarak verilmiştir. Üslup metinde kullanılan dil ve sözcüklerden oluşmaktadır. Çocuk kitaplarında kullanılan üslup son derece önemlidir (Deniz & Gönen, 2020). Çocuk kitaplarında kullanılan üslup çocuğa göre olmalıdır. Çocuğa yönelik hitap edilen gelişim döneminin ilgi, ihtiyaç ve isteklerini göz önünde bulundurup bilişsel, dilsel, sosyal ve duygusal açıdan gelişim özelliklerine uygun olmasıdır (Sever, 2019). Erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurulduğunda kullanılan üslup yapmacılıktan uzak olmalı, sade ve anlaşılır olmalı, çocukların dil becerilerine hitap etmelidir (Oğuzkan, 2013). Bulut & Kuşdemir (2013), Tübitak tarafından yayınlanan 34 kitabı incelemiş ve kullanılan üslubun bilimsel olduğunu tespit etmişlerdir. Yapılan bir araştırmada çocukların hayal güçlerine dayalı olan, doğrudan öğretme amacı olmayan kitapları gerçekçi olan kitaplara oranla daha fazla tercih ettikleri belirtilmiştir (Beach, 1997). Bu doğrultuda pandemi temalı kitaplarda ilgi çekici üslubun kullanılmasının nedeni çocukların pandemiye ilişkin kitaplardan keyif alarak bilgi edinmesini sağlamak olabilir. Pandemi temalı kitapların yazıldıkları dönem itibarıyla öğretici olma kaygısından uzak bir anlayışla çocukların stres ve kaygı durumlarını azaltmaya odaklı olduğu düşünülebilir.

Pandemi terminolojisi kapsamında kullanılan kelimelere bakıldığında en çok kullanılan kelimenin koronavirüs, en az kullanılan kelimenin ise izolasyon olduğu tespit edilmiştir. Çocukların nitelikli çocuk kitapları sayesinde ifade edici dil becerileri gelişmekte, kelime dağarcıkları artmakta ve dil gelişimleri olumlu yönde desteklenmektedir (Sever, 2019; Kılınç, 2020). Çocuklar kitaplar sayesinde kelimelerin yapı ve anlamlarını, ana dilinin kurallarını öğrenir. Kelime dağarcığı gelişen çocuğun anlama ve anlatma becerileri de gelişmektedir (Aslan, 2019; Gezici, 2020). Bu doğrultuda pandemi temalı çocuk kitaplarının pandemi terminolojisine ilişkin kelimeler içererek çocukların sağlık terminolojisine ilişkin kelime dağarcıklarını genişlettiği söylenebilir.

Pandemiye ilişkin görsellerin çocukların gelişim özelliklerine uygunluğuna bakıldığında kitapların büyük çoğunluğunun erken çocukluk dönemi gelişim özelliklerine uygun olduğu tespit edilmiştir. Uygun olmayan görsellerin ise çoğunlukla dijital olarak yayımlanan kitaplarda yer aldığı tespit edilmiştir. Çocuk kitaplarında kullanılan görseller çocuğun metni takip edebilmesi, metni anlayabilmesi açısından çok önemlidir. Bu bağlamda kullanılan görseller, çocukların gelişim özellikleri göz önünde bulundurulduğunda canlı, renkli, dikkat çekici ve metinle uyumlu olmalıdır (Kazancı Gül, 2018). Ganea, Pickard & DeLoache'e (2008) göre, çocuk kitaplarında bulunan görsellerin çocuğun metni anlayabilmesinde ve metinde geçen soyut kavramları zihninde somutlaştırabilmesinde önemli bir işlevi bulunmaktadır. Çer'e (2018) göre görsel ve dilsel anlamda çocuğun gelişim düzeyine uygun

olmayan kitaplar çocukların kendilerini ifade etmelerini ve kitaba yönelik soru sorup önerilerde bulunmalarını engelleyebilir. Çocuk kitaplarında kullanılan görsellerin çocukların gelişim özelliklerine uygunluğunun önemli bir etken olduğu söylenebilir.

Pandemiye ilişkin görsellere bakıldığında virüs, doktor/bilim insanı ve hasta insan görselleri incelenmiştir. Ressamların pandemi ile doğrudan ilişkili bu görselleri gerçeğe uygun nitelikte çizdiği tespit edilmiştir. Günümüzde meslekler söz konusu olduğunda tek bir cinsiyetten bahsetmenin doğru olmadığı bilinmektedir. İncelenen kitaplarda doktor/bilim insanlarının daha çok erkek olarak çizildiği bulunmuştur. 123 çocuk kitabı üzerine yapılan bir araştırmada sadece 19 kitapta kadın karakterlerin mesleklerine ilişkin bulgulara rastlanmıştır. Bu 19 karakterin içinden dokuz tanesinin mesleğinin ev hanımı olduğu tespit edilmiştir (Dilek, 2014). Yücel Çetin & Mangır (2021), yaptıkları bir araştırmada 100 temel eserde günlük yaşamda erkek ve kadınlara biçilen rollere baktıklarında günlük yaşama ilişkin 286 veriden %76.22'sinin kadına yüklendiğini tespit etmişlerdir. Çocuklarda cinsiyete ilişkin kalıp yargılar 2-4 yaşları arasında gelişmektedir (Ruble & Martin, 1998). Bu bağlamda çocuk kitaplarında cinsiyete ilişkin detaylar oldukça önemlidir. Çocuklar kitaplarda kullanılan resimler aracılığıyla metinde geçen olayları zihninde canlandırıp anlamlandırır. Kazancı Gül'e (2018) göre çocuk kitaplarında kullanılan görsellerin niteliği metni anlatma ve yansıtma açısından son derece önemlidir.

Kitaplar, çocukların bilimsel bilgi gereksinimlerini karşılama açısından incelendiğinde incelenen kitapların çoğunun çocukların bilimsel bilgi gereksinimlerini karşılayacak nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Çocukların yaşadığı yeni durumları anlatan kitaplar onların bu durumlara çözüm bulmasını sağlayarak, problem çözme becerilerini de geliştirmektedir (Gönen & Veziroğlu, 2015). Çocuklar, çocuk kitapları aracılığıyla ifade edilmesi zor ve soyut olan konuları ve duyguları daha kolay anlayabilmekte ve ifade edebilmektedir. Çocukların yaşamış ya da yaşama ihtimallerinin olduğu olay ve durumları anlatan, onları duygusal ve bilişsel anlamda hazırlayan eğitici araçlardan biri de çocuk kitaplarıdır (Lynch-Brown, Tomlinson & Short, 2011; Kılınç, 2020). Çocuk kitapları çocukların hastalık, hastane ortamı, hastalıklardan korunma yolları, ameliyat ve iyileşme süreci gibi konuları anlamlandırmasında bir eğitim aracı olarak kullanılabilir (Manworren & Woodring, 1998). Bu doğrultuda pandemi temalı çocuk kitaplarının çocukların bilimsel bilgi gereksinimlerini karşılar nitelikte olması, çocuklar için yeni olan pandemi gibi süreçlerde son derece önemlidir. Kitaplar çocukların bilimsel bilgi gereksinimlerini karşıladığında, çocukların sorularına yanıt olarak duygusal anlamda da kendini güvende hissedeceği düşünülmektedir.

Çocukların duygusal gereksinimleri yönünden incelenen kitapların çoğunun çocukların duygusal gereksinimlerini karşılar nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Kitaplar, çocukların duygusal gereksinimlerini içinde buldukları pandemi koşullarında ruhsal sağlıklarını koruyabilmek adına neler yapabileceklerini anlatarak karşılamış ve pandemi sürecinin tüm dünyada etkili olduğu, yalnız olmadıkları mesajı verilmiştir. Çocukların okudukları kitaplarda yaşantılar elde etmeleri, karşılaştıkları ya da karşılaşılabilecekleri sorunlara çözüm bulmaları, yalnız olmadıklarını hissetmeleri sosyal duygusal gelişimleri açısından son derece önemlidir (Sever, 2019). Çocuk resimleri üzerine yapılan bir çalışmada pandemi sürecinde çocukların resimlerinde virüsleri belirgin bir özne olarak çizdikleri tespit edilmiştir. Çocukların yaptığı bu resimler incelendiğinde hastalığa karşı korku ve kaygıya kapıldıkları tespit edilmiştir (Nazlı & Çat, 2021). Başoğlu (2022), yaptığı araştırmada kitapların ve kitapta yer alan etkinliklerin çocukların rahatlamaları ve sakinleşmeleri için elverişli olduğunu tespit etmiştir. Bu doğrultuda pandemi temalı kitapların çocukların duygusal gereksinimlerini karşılama açısından önemli kaynaklar olduğu söylenebilir.

Kitaplar, kalıp yargılar açısından incelendiğinde oldukça az sayıda kalıp yargı kullanıldığı tespit edilmiştir. Kullanılan kalıp yargıların toplumsal cinsiyet ve ırka dayalı olduğu görülmektedir. Çocuklar, kitaplarda yer verilen karakterler ile özdeşim kurarlar. Karakterlerin cinsiyet rolü, metinde kurgulanma ve sunum şekli bu nedenle çok önemlidir. Bu doğrultuda karakterlere biçilen cinsiyet rolleri, modern hayata uyumlu olmalı ve her iki cinsiyet için eşitlik söz konusu olmalıdır (Sever, 2003). Karakterlerin davranış biçimleri önemlidir (Bencik Kangal, Karaaslan & Arslan, 2018). Erken çocukluk çağındaki çocuklara hitap eden kitaplarda karakter seçimine yönelik yapılan bir araştırmada doğru modeller kullanıldığında çocuk kitaplarının eğitici nitelikte olup çocuğun gelişimi için olumlu sonuçlar ortaya çıkardığı tespit edilmiştir (Gürşimşek & Günay, 2005). Kitaplar çocukların sosyal-duygusal gelişimlerine katkı sağlamakla birlikte sosyalleşmelerini de sağlamakta (Dudek, 2006; Bradbery, 2012); çocukların etnik köken, cinsiyet, dil, din gibi kavramlara ilişkin ilk algılarını oluşturmaktadır (Frawley, 2008). Belirtilen etkiler göz önünde bulundurulduğunda kitapların kalıp yargı içermesi çocukların gelişimleri açısından olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir. Kalıp yargılar, çocukların ön yargılara sahip olmasına neden olabilir. Ön yargılar ise çocuğun empati ve iletişim becerilerini olumsuz etkileyebilir (Dilek, 2014; Kaynak & Aktaş, 2017). Bu doğrultuda çocuk kitaplarında kalıp yargılara yer verilmemesi çocukların bütüncül gelişimleri açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada incelenen pandemi temalı kitaplarda da kalıp yargılara yer verilmemesinin sebebinin yazar ve editörlerin kapsayıcı anlayışlarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

## 5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Erken çocukluk dönemine yönelik pandemi temalı çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmanın, çocukların pandemi, sağlık gibi temalara ilişkin anlayışının gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra nitelikli çocuk kitaplarının çeşitli toplumsal krizleri aşmak için başvurulacak ilk eğitici araçlardan biri olması özelliği vurgulanmaktadır. Araştırmanın en dikkat çekici sonuçlarından biri kriz zamanlarında dijital kitapların yaygınlaşmasına dikkat çekmesidir. Diğer önemli sonucu pandeminin çocukların sağlık terminolojisine yaptığı katkılardır. Çocuklar artık daha çok maske, dezenfektan, virüs, sosyal mesafe kavramlarını kullanmışlardır. Kriz dönemlerinde yayınlanan kitapların çocukların bilimsel bilgi ve duygusal destek gereksinimine yönelik değerli kaynaklar olması bu tür kitapların hem içerik hem de şekil olarak nitelikli editoryal süreçlerden geçmesi hususuna dikkat çekmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında sunulabilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Pandemi döneminde çocukların dijital kitaplara erişim kolaylığı ve hızı göz önünde bulundurulduğunda, pandemi sonrası dönemde de resimli çocuk kitapları dijital ve ücretsiz olarak yayınlanabilir.
- Pandemi gibi kriz zamanlarında çocukların bilimsel bilgiye, esenliğe ve iyi olma haline yönelik gereksinimleri göz önünde bulundurularak nitelikli dijital ve basılı resimli çocuk kitaplarının yayın sayısı artabilir.
- Resimli çocuk kitapları hem dijital hem basılı versiyonlarıyla bilimsel bilgi içerikleri ve çocuğun gelişimine uygunluk yönünden daha titiz editoryal süreçlerden geçebilir.
- Sağlık ya da pandemi gibi bilimsel bir alana ilişkin resimli çocuk kitapları yayınlanırken editörler tıp bilimi uzmanları ile iş birliği içinde disiplinler arası çalışma prensibi benimseyebilir.

- Günümüzde salgın hastalıkların devam edebilme ihtimali göz önünde bulundurulduğunda çocuklar için salgın, pandemi, sağlık, temizlik, temalı nitelikli resimli çocuk kitaplarının sayısı artabilir.
- İklim değişikliği, küresel ısınma, gıda krizi, sel, savaş, göç, deprem gibi çocukları derinden etkileyen kriz dönemleriyle ilgili daha çok nitelikli kitap yayını çeşitli kurum ve kuruluşlarca desteklenebilir.
- İlerde yapılacak olan çalışmalarda kitapların içerik özelliklerinin yanında biçimsel özellikleri incelenerek daha kapsamlı araştırmalar yürütülebilir.

## KAYNAKÇA

- Abukan, B., Yıldırım, F., & Öztürk, H. (2020). *Covid-19 salgınında çocuk olmak: Gelişim dönemlerine göre sosyal hizmet gereksinimleri ve öneriler*. *Electronic Turkish Studies*, 15(6).
- Ağdağ, A. (2019). *Zeynep Cemali'nin çocuk kitaplarının konu-ileti-karakter bağlamında incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Albos, A.C., Ibanez, L.G., Bernal, B., Humanes, A., Payo, A., & Perez-Porro, A. (2020). *Virüslerin gizli hayatı*. Abm Yayınevi.
- Alkan Ersoy, Ö., & Bayraktar, V. (2014). Okul öncesinde çocuk edebiyatı. İçinde Ayşe Turla (Eds.), *Okul Öncesi Dönemde Çocuk Edebiyatı Kavramı ve Çocuk Kitaplarının Özellikleri* (ss. 155-187). Hedef CS Basın Yayın.
- Akoğlu, G., & Karaaslan, B. T. (2020). *Covid-19 ve izolasyon sürecinin çocuklar üzerindeki olası psikososyal etkileri*. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(2), 99-103.
- Alpkıray, F., & Samur, Y. (2017). *Elektronik kitap konusunda Türkiye'de yapılan lisansüstü tezlerin içerik analizi*. *SDU International Journal of Educational Studies*, 4(1), 12-28.
- Altınay, D. (2020). *Küçük zebranın canım dansı*. EMDR Türkiye. <https://www.hercev.org/wp-content/uploads/kucuk-zebranın-canım-dansı.pdf>
- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi*. Pegem Akademi.
- Bar- Sadeh, E. (2020). *Mili ve koronavirüsü*. EMDR. <https://www.emdr-tr.org/mili-ve-korona-virusu-hikayesi/>.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., & Şahin, E. (2020). *Koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinin getirisi olan uzaktan eğitimin etkililiği üzerine bir çalışma*. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368-397.
- Başoğlu, N. (2022). *Çocuk Kitaplarında COVID-19 Salgınunun İzleri*. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 26(1), 129-150.
- Bayaraa, T. (2020). *Panik yok virüs senden korksun*. Nar Yayınları.
- Beach, R. (1997). *A teacher introduction to reader- response theories*. Urbana, IL: National Council of Teachers of English.
- Bozkurt, A., & Bozkaya, M. (2013). *Etkileşimli e-kitap: Dünü, bugünü ve yarını*. *Akademik Bilişim* 2013, 375-381.



- Bradbery, D. (2012). *Using Children's Literature to Build Concepts of Teaching about Global Citizenship*. Australian Association for Research in Education (NJI).
- Bulut, P., & Kuşdemir, Y. (2013). *Tübitak tarafından yayınlanan çocuk kitaplarının içerik özelliklerinin incelenmesi*. *Electronic Turkish Studies*, 8(12), 215-226.
- Cavallo, F. (2020). *Dr. Li ve taçlı virüs*. Undercats.
- Capua, İ. (2021). *Ela'nın makesi*. Potikare Yayıncılık.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage.
- Çer, E. (2018). *Çocuk ve kitap*. İçinde E. Çer (Eds.), *Türkçe öğretimi nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarıyla nasıl gerçekleştirilebilir?* (ss.1-12). Eğiten Kitap.
- Daniela Longo, E. N. (2020). *Meraklı çocuklar için bir rehber*. İstanbul Kent Konseyi. <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/merakli-cocuklar-icin-bir-rehber-asi-kitapcigi-yayinlandi/>
- Daş, A., Yıldırım, G., Bölen, M. C., & Çeliker, O. (2013). *Etkileşimli e-kitapların tasarım aşamalarının incelenmesi ve tasarım farklılıklarının belirlenmesi*. Erişim Adresi: <https://ab.org.tr/ab13/bildiri/58.pdf>
- De Maemicke, S. (2020). *Bir korona virüs savaşçısı ol*. Yehoo Press. <https://www.yehoopress.com/coronavirus-picturebook-turkish/>
- Demir, N. (2020). *Bay virüs*. Fa Yayınları.
- Deniz, A., & Gönen, M. (2020). Resimli öykü kitaplarını değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(2).
- Dilek, A. (2014). *4- 6 Yaş Çocuk Öykülerindeki Kadın Kahramanların Mesleksel Analizi*. *Journal Of Qafqaz University*, 2(1), 94-102.
- Dönmezler, E. (2020). *Türkiye'de yayınlanmış 5-8 yaş resimli çocuk kitaplarının biçim, resimleme ve içerik açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Dudek, D. (2006). *Of murels and snigs: detention-centre narratives in Australian literature for children and young adults*. *Overland*, (185), 38-42.
- Erdoğan, E. (2020). *Dr. Çınar*. MSE Yayınları.
- Erkmen, N. (2017). *Çocuk kütüphanelerinde en çok okunan çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri bağlamında incelenmesi (Ankara İli Örneği)* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Frawley, T. J. (2008). *Gender schema and prejudicial recall: How children misremember, fabricate, and distort gendered picture book information*. *Journal of Research in Childhood Education*, 22(3), 291-303. Doi: 10.1080/025.685.40809594628
- Fry-Bowers, E. K. (2020). *Children are at risk from COVID-19*. *Journal of pediatric nursing*, 53, A10.
- Ganea, P. A., Pickard, M. B., & DeLoache, J. S. (2008). *Transfer between picture books and the real world by very young children*. *Journal of Cognition and Development*, 9(1), 46-66.

- Gezici, N. (2020). *Çocuk edebiyatı*. İçinde Ş. Ceylan (Eds.), *Çocuk edebiyatının tanımı, amacı, işlevi ve tarihçesi* (ss 1-15). Eğiten Kitap.
- Gönen, M., & Aydos, E. H. (2013). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve fiziki özelliklerinin incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1).
- Gönen, M., Karakuş, H., Uysal, H., Kehci, A., Ulutaş, Z., & Kahve, Ö. (2016). Resimli çocuk kitaplarının içerik ve resimleme özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(4), 724 - 735.
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö., & Katrancı M. (2012). Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel, İçerik ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 258-272.
- Gönen, M., & Veziroğlu, M. (2013). *Çocuk edebiyatı*. İçinde M. Gönen (Eds.), *Çocuk Edebiyatının Genel Hedefleri* (ss 1-12). Eğiten Kitap.
- Güney, D. (2020). Koronavirüslü günler bitecek güneşli günler gelecek. Corona Günlerinde İyilik Platformu. <https://www.stgm.org.tr/corona-gunlerinde-iyilik-platformundan-cocuklar-icin-covid-19-kitabi>
- Gürşimşek, I., & Günay, D. (2005). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (18).
- Hale, A. (2020). *Temizliğin gücü virüsü yendi*. Hayy Kitap.
- Hıdır, S., & Ganioglu, M. (2020). *Gökyüzünün kahramanı*. EMDR. [https://www.emdr-tr.org/wpcontent/uploads/2020/04/go%CC%88kyu%CC%88zu%CC%88nu%CC%88n-kahraman%C4%B1-mirac%CC%A7\\_Sinem.pdf](https://www.emdr-tr.org/wpcontent/uploads/2020/04/go%CC%88kyu%CC%88zu%CC%88nu%CC%88n-kahraman%C4%B1-mirac%CC%A7_Sinem.pdf)
- Holt-Lunstad, J. (2017). *The potential public health relevance of social isolation and loneliness: Prevalence, epidemiology, and risk factors*. Public Policy & Aging Report, 27(4), 127-130.
- Ihmeideh, F. M. (2014). The effect of electronic books on enhancing emergent literacy skills of pre-school children. *Computers & Education*, 79, 40-48.
- Ikdjaıoune, D. (2020). *Deniz koronavirüs ile yaşamayı öğreniyor*. HERÇEV. <https://www.hercev.org/wp-content/uploads/deniz-koronavirusuyle-yasamayi-ogreniyor.pdf>
- Jenner, E., Wilson, K., & Roberts, K. (2020). *Koronavirüs çocuklar için koronavirüs kitabı*. Hepp Kitap. [https://www.heppkitap.com.tr/pdf/coronavirus\\_yeni.pdf](https://www.heppkitap.com.tr/pdf/coronavirus_yeni.pdf)
- Jenner, E., Wilson, K., & Roberts, K. (2020). *Koronavirüs ve kovid çocuklar için pandemi kitabı*. Hepp Kitap. [https://www.heppkitap.com.tr/pdf/coronavirus\\_yeni.pdf](https://www.heppkitap.com.tr/pdf/coronavirus_yeni.pdf)
- Jenny Yen, S. C. (2020). *Yaşadığım şehirde garip bir şey oldu*. Glopo.Jccreation And Art Center. [https://socialstorycenter.com/wpcontent/uploads/2020/08/Turkish\\_Children\\_Something-Strange-Happened-in-My-City\\_0815\\_FINAL\\_FINAL-last.pdf](https://socialstorycenter.com/wpcontent/uploads/2020/08/Turkish_Children_Something-Strange-Happened-in-My-City_0815_FINAL_FINAL-last.pdf)
- Karaaslan, A., Kangal, S. B., & Arslan, S. (2018). Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında yer alan baba figürünün incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 2(2), 18-31.
- Karaceylan Çakmakçı, F. (2020). *Ali'nin koronavirüs kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı. [https://50yilahmetmerter.meb.k12.tr/icerikler/alinin-korona-virus-kitabi\\_9478308.html](https://50yilahmetmerter.meb.k12.tr/icerikler/alinin-korona-virus-kitabi_9478308.html)

- Karagül, S. (2018). Çocuk edebiyatı ve bibliyoterapi. *Çocuk ve Medeniyet*, 3(6), 43
- Kardaş Koçak, M. (2017). 2000-2014 Yılları arasında okul öncesi dönem çocukları için yayınlanmış olan hikâye kitaplarının dış yapı, içyapı ve resimleme nitelikleri açısından incelenmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Kaynak, D., & Aktaş, E. (2017). Okul öncesi hikaye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. *Ekev Akademi Dergisi*, (72), 67-85.
- Kazancı Gül, M. (2018). 5-6 yaş grubu çocuklar için Türkçe yazılmış resimli çocuk kitaplarında değerler analizi [Yüksek Lisans Tezi]. Okan Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, G. (2020). *Ada'nın günlüğü*. Büyülü Fener Yayınları.
- Kılınç, F, E. (2020). *Çocuk edebiyatı*. İçinde Ş. Ceylan (Eds.), Çocuk edebiyatının çocukların gelişimlerine katkısı. (ss. 1-18). Eğiten Kitap.
- Kıray Kaş, G. (2020). *Poldi güvende*. EMDR. <https://www.emdr-tr.org/wp-content/uploads/2020/04/Poldi-Gu%CC%88vende.pdf>
- Körükçü, Ö. (2012). Okul öncesi eğitime yönelik resimli çocuk kitaplarının bulunması gereken temel özellikler açısından incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), 243-254.
- Last, B. F., & Van Veldhuizen, A. M. H. (1996). Information about diagnosis and prognosis related to anxiety and depression in children with cancer aged 8–16 years. *European Journal of Cancer*, 32(2), 290-294.
- Leana-Taşçılar, M.Z. (2012) Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin de bulunduğu sınıflarda bibliyoterapi kullanımı: Model önerisi. *Türk Üstün Zeka ve Eğitim Dergisi*, 2:118.
- Llosa, M. V., & Fuentes, C. (2014). *Edebiyata övgü* (C. Üster, Çev.). Notos Kitap Yayınevi.
- Lohmann, E. (2020). *Mesafeyi koruyalım*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Lynch-Brown M. C., Tomlinson M. C., & Short G. K. (2011). *Essentials of children's literature*. Pearson.
- Macgregor, E. (2020). *Akıllı virüs savaşçısı çocuklar için sağlıklı kalma kılavuzu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Macgregor, E. (2020). *Akıllı virüs savaşçısı çocuklar için sakın ve mutlu kalma kılavuzu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Macgregor, E. (2020). *Akıllı virüs savaşçısı çocuklar için yardımlaşma kılavuzu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Macgregor, E. (2020). *Akıllı virüs savaşçısı çocuklar için zaman geçirme kılavuzu*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Manworren, R. C., & Woodring, B. (1998). Evaluating children's literature as a source for patient education. *Pediatric Nursing*, 24(6), 548.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). *Bakan Selçuk, koronavirus'e karşı eğitim alanında alınan tedbirleri açıkladı.* <https://www.meb.gov.tr/bakan-selcuk-koronaviruse-karsi-egitimalaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr.web>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2020). Elif ile Alp çocuklar için psikoeğitsel etkinlikler. Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. [https://orgm.meb.gov.tr/meb\\_iys\\_dosyalar/2020\\_05/02012900\\_cocuk\\_kitabi2.pdf](https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_05/02012900_cocuk_kitabi2.pdf)
- Muelas-Gil, M. A. R. I. A. (2022). *Covid warriors: An analysis of the use of metaphors in children's books to help them understand Covid-19.* *Pandemic and Crisis Discourse: Communicating COVID-19 and Public Health Strategy*, 115.
- Nazlı, R. S., & Çat, A. K. (2021). Çocukların Covid-19 algılarının resme yansımaları. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 36, 221-242.
- Ochs, A. (2020). *Oscar ve Zoe Oscar'ın partisi iptal oldu.* Kovan Agency. [https://static1.squarespace.com/static/575147d1555986f675ea716b/t/5ea93128b3afb8186004d3c1/1588146588341/Oscar+ve+Zoe\\_Oscar%3F%3Fn+Pa+rtisi+I%CC%87ptal+Oldu\\_TURK.pdf](https://static1.squarespace.com/static/575147d1555986f675ea716b/t/5ea93128b3afb8186004d3c1/1588146588341/Oscar+ve+Zoe_Oscar%3F%3Fn+Pa+rtisi+I%CC%87ptal+Oldu_TURK.pdf)
- Ochs, A. (2020). *Oscar ve Zoe Zoe'nin evdeki ilk haftası.* Kovan Agency. [https://allison-ochs.squarespace.com/s/Oscar-ve-Zoe\\_Zoenin-Evde-ki-Ilk-Haftas\\_T2\\_TUR.pdf](https://allison-ochs.squarespace.com/s/Oscar-ve-Zoe_Zoenin-Evde-ki-Ilk-Haftas_T2_TUR.pdf)
- Ochs, A. (2020). *Oscar ve Zoe sesi kapat kalbini aç.* Kovan Agency. [https://static1.squarespace.com/static/575147d1555986f675ea716b/t/5ebb021416329e647a46ef26/1589314236924/Oscar+ve+Zoe\\_Sesi+Kapat+Kalbini+Ac%CC%A7\\_T3\\_TUR.pdf](https://static1.squarespace.com/static/575147d1555986f675ea716b/t/5ebb021416329e647a46ef26/1589314236924/Oscar+ve+Zoe_Sesi+Kapat+Kalbini+Ac%CC%A7_T3_TUR.pdf)
- Oğuzkan, A. F. (2013). *Çocuk edebiyatı.* Anı Yayıncılık.
- Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik amacıyla kullanılması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 161(161), 147.
- Patuck, H. (2020). Benim kahramanım sensin. Acil Durumlarda Ruh Sağlığı ve Psikososyal Destek Referans Grubu. [https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2020-04/My%20Hero%20is%20You%2C%20Storybook%20for%20Children%20on%20COVID-19%20%28Turkish%29\\_0.pdf](https://interagencystandingcommittee.org/system/files/2020-04/My%20Hero%20is%20You%2C%20Storybook%20for%20Children%20on%20COVID-19%20%28Turkish%29_0.pdf)
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd Ed.). Sage Publications, Inc.
- Rajkumar, R. P. (2020). *Covid-19 and mental health: a review of the existing literature*, *Asian Journal of Psychiatry*, 52, 102066, <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2020.102066>
- Ruble, D. N., & Martin, C.L. (1998). *Gender Development.* (In W. Damon Ed.), *Handbook Of Child Psychology*, 3, 933-1016. Wiley.
- Schneider, L. (2020). *Elif korona zamanlarında cesaret veriyor.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Seren, L. (2020). *Korona dedektifleri.* Tunga Yayınları.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat.* Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2019). *Çocuk ve edebiyat.* Tudem Yayıncılık.
- Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi.* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Szeremy, Y. (2018). *Sağlık temasını içeren türkçe ve yabancı dillerdeki çocuk kitaplarının incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi], Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Şehirli, B. (2020). *Birdy'nin hikayesi*. <https://www.emdr-tr.org/wp-content/uploads/2020/04/Birdynin-Hikayesi.pdf>
- Şahin, S., Işıtan, S., & Ünal, F. (2012). *Yerli ve çeviri okulöncesi çocuk kitaplarının karakter, benlik kavramı ve prososyal davranışlar açısından incelenmesi*. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (05- 07 Ekim 2011), Bildiriler ve Atölye Çalışmaları, s.1021-1028. Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No: 4.
- Şahintekin, B. (2020). *Hale ile Sare sosyal me-sa-fe-yi öğreniyor*. Anneizi Yayınevi.
- Taşci, E. (2019). *0-36 ay çocuklara yönelik resimli çocuk kitaplarının bir analizi* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Uçar, G. (2020). *Kara tina*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Ural, S. (2013). *Çocuk edebiyatı*. İçinde M. Gönen (Eds.), Okul öncesi çocuk kitaplarının tanıtımı. (ss. 33-55). Eğiten Kitap.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., & Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(5), 1729. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
- World Health Organization. (2020). *Mental health and psychological resilience during the COVID-19 pandemic*. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/healthemergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2020/3/mental-health-and-psychologicalresilience-during-the-covid-19-pandemic>
- World Health Organization. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public*. <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/needextra-precautions/people-at-higher-risk.html>
- Yücel Çetin, D., & Mangır, M. (2021). Toplumsal cinsiyet rollerinin çocuk kitaplarına yansması. *Ana Dili Eğitim Dergisi*, 9(1), 166-187.
- Zhou, SJ., Zhang, LG., Wang, LL. Guo, Z.C., Wang, J.Q., Chen, J.C., Liu, M., Chen, J., & Chen, J.X. (2020). Prevalence and socio-demographic correlates of psychological health problems in Chinese adolescents during the outbreak of COVID-19. *Eur Child Adolesc Psychiatry* 29, 749–758. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01541-4>
- Zülal, A. (2020). *Koronavirüs de ne? Çocuklar için koronavirüs rehberi*. Tübitak Popüler Bilim Kitapları.